

*Рената Чіжмодій,
випускниця факультету історії
та міжнародних відносин(ОС «Бакалавр»)
Ужгородського національного університету*

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ПІСЛЯ ПОВНОМАШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ

Статтю присвячено аналізу співпраці України з Вишеградською групою після повномасштабного воєнного вторгнення Росії, яке стало найбільшим викликом для міжнародного порядку та засад демократії в Європі після Другої світової війни.

У процесі дослідження зроблено висновки, що три країни з чотирьох, що входять до Вишеградської групи, продовжують підтримувати позицію України щодо вступу до ЄС та НАТО, зацікавлені у співпраці з Києвом з метою формування зони безпеки, стабільності та демократичного політичного режиму і роблять усе можливе, щоб не тільки допомогти Україні, а й зміцнити власну обороноздатність перед потенційною російською загрозою.

***Ключові слова:** Україна, Вишеградська четвірка, повномасштабне воєнне вторгнення Росії.*

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія Росії проти України викликала бурхливу реакцію в усьому світі. Лідери та провідні політики Польщі, Чехії та Словаччини в перші дні після початку російсько-української війни висловили солідарність з українським народом та засудили дії Російської Федерації, що свідчило, на перший погляд, про єдність країн В-4. Однак Угорщина, на відміну від своїх партнерів, не вважала за потрібне брати активну участь у допомозі Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти вивчення відносин між Україною та В4 були предметом наукових студій вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема С. Віднянського, І. Вовканича, І.Артёмова, В. Андрейка, І.Ліщинського, Є. Савельєва, В. Мрочєка, Г. Мєсєжнікова, В. Бартовича та ін.

Мета статті – проаналізувати реакцію країн Вишеградської четвірки на повномасштабне воєнне вторгнення Росії в Україну та дослідити вплив цих подій на відносини між країнами.

Результати дослідження. Якщо простежувати хронологію дій та реакцію країн Вишеградської групи у перші дні військового вторгнення РФ, то слід виокремити важливі заходи щодо підтримки України. Польща – це країна, яка ще до війни позиціонувала себе як партнер нашої держави. Відразу після 24 лютого 2022 р. президент Польщі Анджей Дуда та прем'єр-міністр Матеуш Моравецький засудили напад Росії на територію України. Голова уряду підтримав найжорстокіші санкції проти РФ та зазначив, що Європа та весь цивілізований світ мають діяти негайно, щоб зупинити Путіна. Польща в рамках Європейської Ради підтримала такий широкий пакет економічних і політичних санкцій, як: заборона російським елітам зберігати свої активи на території ЄС, заборона продажу російським компаніям літаків, деталей та авіаційного обладнання, заходи проти оновлення нафтопереробного комплексу Росії. Країна також заявила, що готується прийняти хвилю біженців з України.

Разом із польською політичною елітою атаку Росії на Україну засудили президентка Словаччини Зузана Чапутова та прем'єр-міністр Едуард Гегер. Прем'єр-міністр Словаччини також підтримав в Європейській Раді санкції проти Росії, Братислава виділила 100 тисяч євро на допомогу Україні.

Від початку повномасштабної війни Росії Чехія публічно засудила напад і закликала до посилення санкцій проти агресора. До того ж уряд скасував дозвіл на діяльність російських консульств у Брно та Карлових Варах і призупинив діяльність чеських консульств у Санкт-Петербурзі та Єкатеринбурзі.

Однак до подій 24 лютого президент Чехії Мілош Земан підтримував відносини з Путіним, пояснюючи це економічною дипломатією та імпортом дешевої енергетичної сировини. «Оскільки я хочу захищати інтереси чеської економіки, у мене не було абсолютно ніяких підстав робити якісь виступи проти В. Путіна. Це перейшло червону лінію тільки після нападу на Україну, тому що це вже те, де навіть економічна дипломатія повинна поступитися», – зазначав президент [1]. Такий результат відносин свідчить про позитивну трансформацію зв'язків між Україною та Чехією.

До того ж новообраний президент Чехії (9 березня 2023 р.), колишній очільник Військового комітету НАТО Петр Павел, вигравши вибори у свого опонента Бабіша, який критикував політику ЄС щодо Росії та закликав шукати порозуміння з В. Путіним, завдав йому поразки, тим самим не допустивши посилення позицій угорського прем'єра В. Орбана. Він вважає, що на військову допомогу Україні в протистоянні російській агресії не повинно бути жодних обмежень, зазначаючи, що це є інвестицією Чехії у власну безпеку [2].

Якщо аналізувати українсько-угорські відносини, то після нападу Росії на Україну зв'язки між цими країнами стали ще більш напруженими. Повторно обраний (3 квітня 2022 р.) прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан назвав Президента України одним зі своїх опонентів, оскільки Володимир Зеленський засудив

позицію Будапешта не вводити санкції проти РФ та накладати ембарго на російський газ.

Потужним свідченням підтримки суверенітету та незалежності України з боку всього Європейського Союзу став візит прем'єр-міністрів Польщі та Чехії 15 березня 2022 р. Глава уряду Польщі, Ярослав Качинський, заявив: «Україна бореться не лише за свою свободу та незалежність, а й відстоює фундаментальні європейські цінності...Євросоюз повинен дуже швидко надати статус кандидата і запросити Україну до Євросоюзу» [7].

Також сигналом підтримки й солідарності у перші місяці війни став візит 1 червня 2022 р. президентки Словаччини Зузани Чапутової до Києва, під час якого було проведено зустріч з Президентом Володимиром Зеленським, Головою Верховної Ради Русланом Стефанчуком. Глава держави пообіцяла надати Україні, крім систем оборони С-300, розмінувальної техніки та боєприпасів, 8 самохідних гаубиць Zuzana Zuzana-2 з далекобійністю до 41 км, зазначивши, що Словацька Республіка й надалі допомагатиме відновлювати Україну [3].

Варто згадати візит 31 жовтня 2022 р. членів чеського уряду на чолі з прем'єр-міністром Петром Фіалією до Києва. Однією з головних тем обговорення стало вираження чіткої підтримки України та продовження не лише військової, а й гуманітарної допомоги. Переговори також стосувалися післявоєнної відбудови держави. Адже на початку жовтня уряд Чехії затвердив Програму гуманітарної, стабілізаційної, реконструкції та економічної допомоги Україні на 2023-2025 роки. «Ми дуже цінуємо те, що Чеська Республіка схвалила урядову програму відновлення України і готова взяти шефство над Дніпропетровською областю. Дякую Чехії за готовність брати участь у відновленні конкретних об'єктів, які були зруйновані чи пошкоджені російськими терористами», – зазначав Володимир Зеленський [4].

На зустрічах також ішлося про співпрацю в рамках Європейського Союзу, особливо з огляду на головування Чехії в Раді ЄС. Прем'єр-міністр наголосив, що важливо, щоб Україна мала чітку перспективу вступу до західних структур – НАТО та Європейського Союзу, зазначивши, що Чехія є тим партнером, на якого Україна може покласти в цих питаннях. У результаті було підписано спільну декларацію про євроатлантичну перспективу української держави.

Зрозуміло, що протягом 2022 року відбулося чимало зустрічей з представниками урядів держав, під час яких обговорювалося безліч важливих проблем та було прийнято багато дипломатичних рішень. Засудивши на міжнародній арені дії Кремля, застосувавши санкції проти Росії, та приїхавши з особистими візитами до нашої держави, країни Вишеградської четвірки довели, що їхні дії спрямовані на те, щоб пришвидшити перемогу України, тим самим захистивши свої кордони від потенційного нападу. Підтвердженням наведених вище тверджень слугує статистична інформація щодо фінансової та військової і гуманітарної допомоги.

Отже, як свідчать дані (рис.1), країни Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) пожертвували найбільший відсоток свого валового внутрішнього продукту (ВВП) на допомогу Україні в період між 24 січня 2022 року та 15 січня 2023 року. З точки зору частки допомоги щодо власного ВВП лідерами залишаються держави Балтії і Польща. Таким чином, на допомогу Україні Польща витрачає 0,63% свого валового внутрішнього продукту, Чехія – 0,24%, Словаччина – 0,22 %.

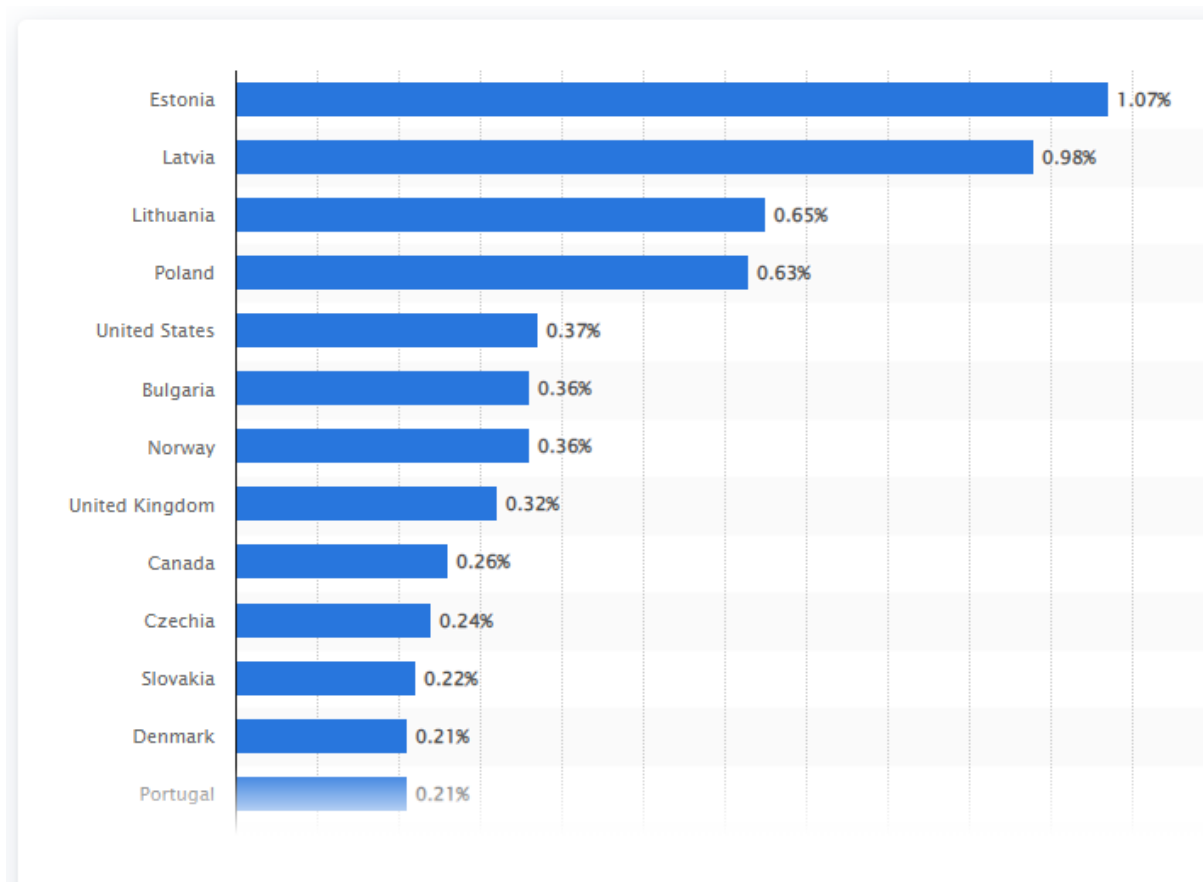

Рис. 1. Загальний обсяг двосторонньої допомоги Україні у відсотках від валового внутрішнього продукту (ВВП) за країнами протягом 24 січня 2022 р. - 15 січня 2023 р. [5]

Проаналізувавши дані рисунка 2, можна зробити висновки, що темпи надання фінансової допомоги країнами США та ЄС значно зростають. Бойові успіхи ЗСУ на полі бою стимулюють країни-члени НАТО та ЄС, зокрема й союзників із Вишеградської групи, активніше передавати нам зразки нової далекобійної зброї, засобів ППО, постійно надавати пакети фінансової допомоги, щоб прискорити перемогу України. Адже воєнна агресія РФ проти України стала викликом для країн усього світу загалом та країн Вишеградської четвірки зокрема. Польща, Чехія, Словаччина та ін. держави усвідомлюють те, що у разі успіху в Україні РФ навряд чи зупиниться на досягнутому й продовжить свою загарбницьку політику у державах Центральної Європи, які в період «холодної війни» перебували під впливом Кремля.

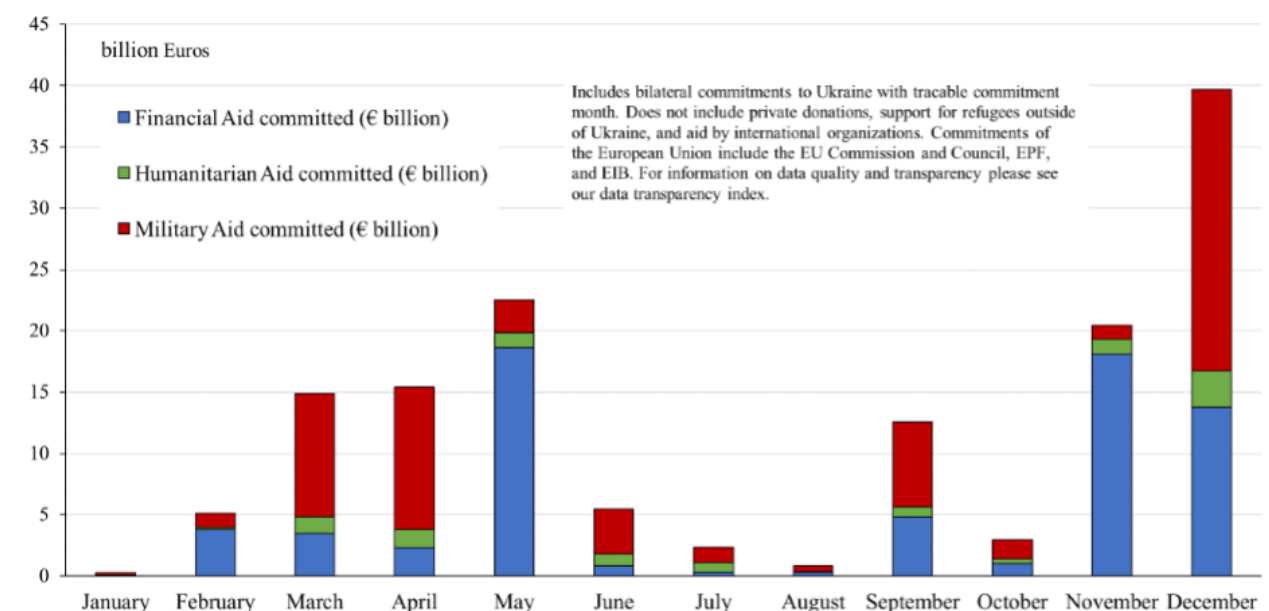

Рис. 2. Загальний обсяг двосторонньої допомоги (млрд євро) за січень-грудень 2022 р. [6]

Варто наголосити, що допомога від західних партнерів, зокрема і від країн-членів В4, значно впливає на перебіг війни та допомагає ЗСУ активно просуватися вперед.

До прикладу, станом на 24 лютого 2023 р. міністр національної оборони Польщі Маріуш Блашак заявив, що від початку повномасштабного вторгнення Росії Польща надала Україні озброєння на понад 2,2 млрд євро. Водночас було зазначено, що у вартість названої військової допомоги не входив останній пакет підтримки, який передбачав передачу Україні 14 танків Leopard 2A4, а також 60 Т-72 і Т-91. За даними Кільського інституту світової економіки, допомога від польського уряду, яка надійшла в січні 2023р., становить 3,56 млрд євро, з яких найбільша частина – військова допомога.

За рік Чехія надала Україні зброї на 1,8 мільярда доларів. Петр Фіала, прем'єр-міністр Чехії повідомив, що, крім 100 танків, країна також поставила Україні 226 бойових та броньованих машин піхоти, 38 гаубиць, 33 реактивні системи залпового вогню, шість систем протиповітряної оборони та чотири гелікоптери. Петр Павел підкреслив, що відбувається передача двох зенітно-ракетних комплексів «Куб» разом з «відносно значною кількістю ракет» [8].

«Завдяки чеським зусиллям, на сьогоднішній день в Україну було доставлено сотні важких військових транспортних засобів, а також понад мільйон ракет, протитанкових гранат, боєприпасів великого калібру загальною вартістю близько 40 мільярдів крон (1,8 мільярда доларів)», – сказав Фіала під час брифінгу у Варшаві, де він брав участь у зустрічі лідерів країн Східної Європи з президентом США Джо Байденом [18]. Крім того, Чехія погодилася ремонтувати українську бронетехніку в рамках допомоги Україні.

За офіційними даними, з лютого 2022 року Словаччина надала Україні озброєння на загальну суму майже 168 мільйонів євро. Йдеться про зенітні ракетні комплекси С-300, гелікоптери, тисячі ракет для систем залпового вогню «Град» і десятки бронемашин [9]. Тому внесок країн Вишеградської четвірки у перемогу України значний, адже такі країни, як Польща, Чехія та Словаччина, входять у число тих, хто найбільше фінансово допомагає Україні.

У перші дні повномасштабного вторгнення РФ в Україну Угорщина почала приймати українських біженців та надавати гуманітарну допомогу Україні. Водночас влада країни відмовилася допомагати зброєю і заборонила транзит зброї для України своєю територією. «Угорщина не повинна бути втягнута в цей військовий конфлікт, тому що для нас пріоритетом номер один є безпека угорського народу. Тому ні про відправлення військовослужбовців, ні про відправку військової техніки в Україну не може бути й мови», - зазначав прем'єр-міністр [10].

Для аналізу відсотка наданої допомоги Україні варто розглянути статистичні дані загальної військової допомоги від країн-партнерів (рис. 3). Отже, Польща виступає у першій п'ятірці найбільших донорів надання військової допомоги Україні.

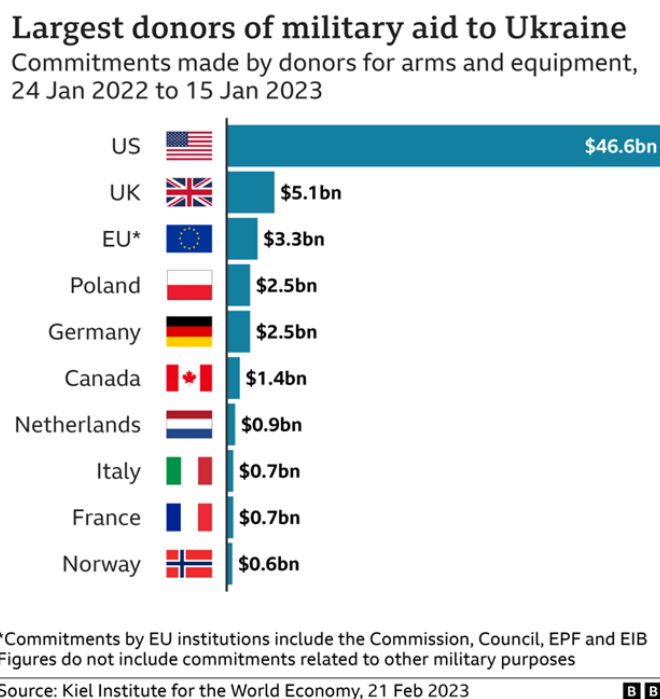

Рис.3 Найбільші донори військової допомоги Україні [11]

Важливе значення для українців має не тільки військова та фінансова допомога партнерів, запровадження санкцій проти РФ, підтримка на міжнародній арені євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України, але й подолання міграційної проблеми, оскільки це стало найбільшим гуманітарним лихом у Європі з часів Другої світової війни.

Люди, які опинилися без домівок після 24 лютого, змушені були покинути свою батьківщину та шукати притулку у країнах ЄС та по усьому світу. Польща є прикладом тієї країни, яка прийняла найбільшу кількість мігрантів та забезпечила їх соціальною та гуманітарною допомогою. Зокрема, було затверджено спецзакон про підтримку біженців з України, який передбачав легальне перебування у державі упродовж 18 місяців, матеріальну допомогу у розмірі приблизно 1,2 тис. злотих на місяць (протягом 60 днів), офіційне працевлаштування, можливість українським учням та студентам продовжити навчання у школах та університетах, доступ до безкоштовної медицини тощо [12].

Станом на вересень 2022 р., на основі дослідження, яке було проведено у 36 країнах Європи (рис.4), найбільшу кількість вимушено переселених людей прийняла саме Польща (40% українців від загальної кількості усіх мігрантів). Цікаво, що Чехія (5,3% біженців) та Словаччина (4.6 % українців) теж увійшли у першу п'ятірку тих держав, які підтримують нас і на соціальному фронті [13].

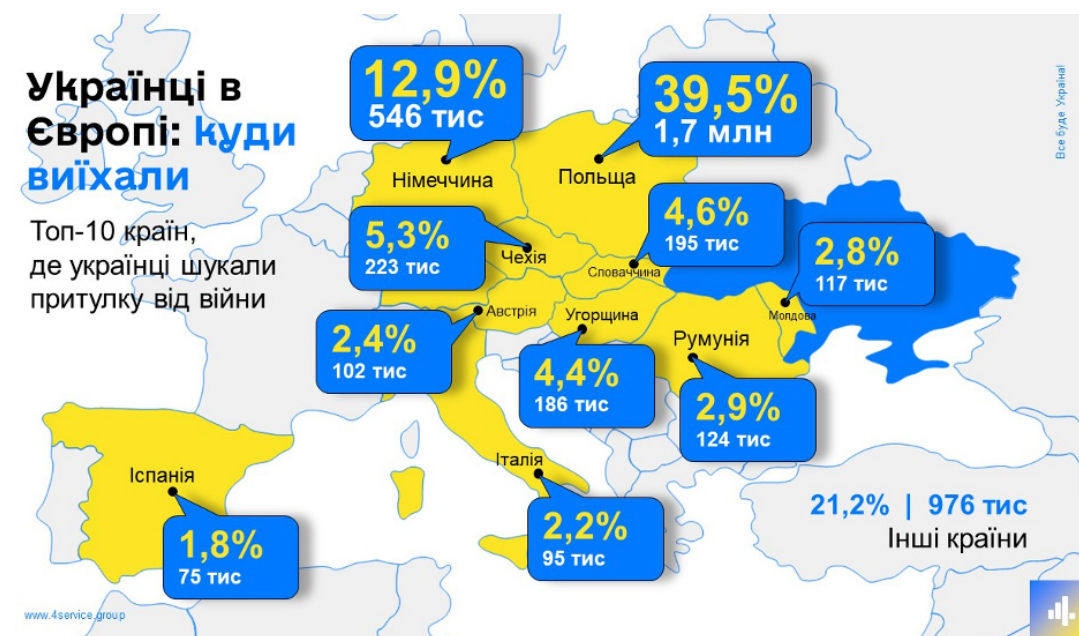

Рис. 4. Кількість вимушено переселених осіб з України в Європі [13]

За даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) у 2023 р., результати дослідження з питань міграційних процесів відповідають наведеній вище інформації, незважаючи на великий відсоток людей, які повернулися додому з-за кордону. Так, у Польщі офіційно зареєстровані особи становлять 1 546 354 ос. [13].

Поступову трансформацію зв'язків між Україною та Вишеградською групою можна простежити, спираючись на такі факти. Ще у березні 2022 року через непорозуміння між учасниками В-4 не відбулася планова зустріч у Будапешті між представниками держав, оскільки Польща, Словаччина та Чехія відмовилися

від такої участі через слабку підтримку Угорщиною санкцій проти Росії. Можна стверджувати, що відносини між країнами – учасницями дали «тріщину» через різну позицію щодо російсько – української війни. «Я завжди підтримувала Вишеградську четвірку, і мені дуже шкода, що дешева російська нафта зараз важливіша для угорських політиків, ніж українська кров», – написала чеський політик у своєму Twitter [15].

Однак 27 вересня 2022 р. у словацькому місті Банська Штявница відбулася зустріч міністрів оборони Словаччини, Чехії, Польщі та Угорщини. Представники чотирьох країн Центральної Європи підтримали співпрацю в рамках Вишеградської групи та схвалили пошук спільних тем, зокрема у контексті російсько-української війни. Вони домовились допомогти Україні з ремонтом техніки, розмінуванням, а також з реабілітацією українських військовослужбовців. Усі, окрім Угорщини, повідомили також про готовність надання Україні додаткової військової допомоги [16]. До того, 11 жовтня 2022 р., у Братиславі відбувся шостий саміт лідерів країн Вишеграду, де основними темами для обговорення були безпекова ситуація України та енергетична криза на фоні війни.

Активізацію зв'язків усередині об'єднання держав В-4 на кінець 2022р., після повномасштабного вторгнення РФ, засвідчує заява прем'єр-міністра Польщі про наміри відновлення контактів з Будапештом, зокрема в рамках співпраці Вишеградської групи, незважаючи на значні розбіжності у питаннях російської агресії. Згодом, 24 листопада 2022 р., під час зустрічі країн-сусідів у Словаччині, В.Орбан навіть висунув заяву, що в основних питаннях його позиція збігається з позиціями інших країн В-4 щодо України та Росії [17].

Висновки. Отже, Вишеградська четвірка є важливим об'єднанням на міжнародній арені, оскільки вона не була створена як альтернатива загальноєвропейським інтеграційним проектам. Вишеградська група не конкурує з іншими організаціями Центрально-Східної Європи, навпаки, її діяльність спрямована на поглиблення співпраці з іншими країнами, зокрема країнами-сусідами та міжнародними організаціями, з метою просування демократії, європейських стандартів політики та соціальних процесів.

На основі порівняльного аналізу політики країн Вишеградської групи можна зробити висновок, що відносини України з трьома з чотирьох держав В-4 набувають позитивної динаміки. Протягом 2022 - 2023 рр. представники влади мають на меті сприяти швидшій перемозі нашої держави, адже усвідомлюють роль України у забезпеченні безпеки та захисті демократичних цінностей перед загрозою, яку несе «руський мир». У той же час позиція Угорщини виявилася відмінною, оскільки вона відмовилася пропускати постачання зброї в Україну через свою територію та мала більш обмежений підхід до антиросійських санкцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земан пояснив свою “дружбу з Путіним” економічною дипломатією, але війна все змінила. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/15/7154191/>
2. Вибори в Чехії принесли перемогу Україні: чим важливе обрання президентом генерала Павела. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/01/29/7155089/>
3. V Kyjevě proběhly první česko-ukrajinské vládní konzultace. URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-petra-fialy-ukrajina-ministri-ceske-predsednictvi-eu-2022_2210071523_ara
4. Česká vláda navštíví na konci října Kyjev, jednat bude o dopadech ruské agrese i obnově Ukrajiny. URL: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-petra-fialy-ukrajina-ministri-ceske-predsednictvi-eu-2022_2210071523_ara
5. Війна в Україні: які країни допомагають найбільше. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/19/novyna/finansy/vijna-ukrayini-yaki-krayiny-dopomahayut-najbilshe>
6. Як Захід допомагає Україні: дослідження виявило разючі відмінності в обсягах і типах підтримки від різних країн. *Texty.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/fragments/109017/yak-zahid-dopomahaє-ukrayini-doslidzhennya-vuyavylo-razyuchi-vidminnosti-v-obsyahah-i-tyrah-pidtrymky/>
7. Polska pomoc dla Ukrainy. Wysylamy bron, amunicje I szkolimy zolnierzy. URL: <https://www.rp.pl/wojsko/art38015761-polska-pomoc-dla-ukrainy-wysylamy-bron-amunicje-i-szkolimy-zolnierzy>
8. За рік Чехія надала Україні зброї на 1,8 мільярда доларів. URL: <https://www.dw.com/uk/zarik-cehia-nadala-ukraini-zbroi-na-18-milarda-dolariv/a-64792239>
9. Vanessa Gera. Slovakia approves a new package of military aid to Ukraine // Ukrainian world congress, 2-4.
10. Прем'єр Орбан пояснив, як ставиться до України. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29630773.html>
11. Зброя України: яку військову техніку дає світ і чи стане вона “срібною кулею” для ворога. NTA. URL: <https://www.nta.ua/zbroya-ukrayiny-yaku-vijskovu-tehniku-daye-svit/>
12. У Польщі набув чинності спецзакон про підтримку біженців з України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3428048-u-polsi-nabuv-cinnosti-speczakon-pro-pidtrimku-bizenciv-z-ukraini.html>
13. Українські біженці в Європі. Дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <https://4service.group/ukrayinski-bizhentsi-v-yevropi-doslidzhennya-povedinki-ta-nastroyiv-ukrayintsiv-shho-vimusheni-buli-viyihali-v-yevropu-vnaslidok-vijni-v-ukrayini/>
14. Українські біженці в Європі встановили новий рекорд. URL: <https://www.unian.ua/world/u-yevropi-pobilshalo-bizhenciv-z-ukrajini-pobito-rekord-12202806.html>
15. Зустріч «Вишеградської четвірки» в Будапешті скасована через позицію Орбана щодо України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/29/7136825/>
16. Země V4 chtějí pomáhat Ukrajině s opravami techniky a odminováním. URL: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zeme-v4-chteji-pomahat-ukrajine-s-opravami-techniky-a-odminovanim/2262774>
17. Вишеградська четвірка досягла спільної позиції щодо підтримки України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3621254-visegradaska-cetvirka-dosagla-spilnoi-pozicii-sodo-pidtrimki-ukraini-fiala.html>
18. F-16 для України: чи зможе Зеленський і Європа дотиснути США і як літаки захистять небо від Росії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65643767>

REFERENCES

1. Zeman poyasnyv svoyu «druzhu z Putynym» ekonomichnoyu dyplomatiyeyu, ale viyna vse zminyla [Zeman explained his “friendship with Putin” by economic diplomacy, but the war changed everything]. *www.eurointegration.com*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/15/7154191/> [in Ukrainian].
2. Vybory v Chekhiyi prynesy peremohu Ukrayini: chym vazhlyve obrannya prezidentom generala Pavela [Elections in the Czech Republic brought victory to Ukraine: how important is the election of General Pavel as president]. *www.eurointegration.com.ua*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/01/29/7155089/> [in Ukrainian].
3. V Kyjevě proběhly první česko-ukrajinské vládní konzultace. *www.irozhlas.cz*. Retrieved from https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-petra-fialy-ukrajina-ministri-ceske-predsednictvi-eu-2022_2210071523_ara [in Czech].
4. Česká vláda navštíví na konci října Kyjev, jednat bude o dopadech ruské agrese i obnově Ukrajiny. Retrieved from https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-petra-fialy-ukrajina-ministri-ceske-predsednictvi-eu-2022_2210071523_ara [in Czech].
5. Viyna v Ukrayini: yaki krayiny dopomahayut' naybil'she [The war in Ukraine: which countries help the most]. *www.slovoidilo.ua*. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/19/novyna/finansy/vijna-ukrayini-yaki-krayiny-dopomahayut-najbilshe> [in Ukrainian].
6. Yak Zakhid dopomahaye Ukrayini: doslidzhennya vvyavylo razyuchi vidminnosti v obsyahakh i typakh pidtrymky vid riznykh krayi [How the West is helping Ukraine: the study revealed striking differences in the amount and types of support from different countries]. *texty.org.ua*. Retrieved from <https://texty.org.ua/fragments/109017/yak-zahid-dopomahaye-ukrayini-doslidzhennya-vvyavylo-razyuchi-vidminnosti-v-obsyahakh-i-typah-pidtrymky/> [in Ukrainian].
7. Polska pomoc dla Ukrainy. Wysylamy bron, amunicje I szkolimy zolnierzy. Retrieved from <https://www.rp.pl/wojsko/art38015761-polska-pomoc-dla-ukrainy-wysylamy-bron-amunicje-i-szkolimy-zolnierzy> [in Polish].
8. Za rik Chekhiya nadala Ukrayini zbroyi na 1,8 mil'yarda dolariv [During the year, the Czech Republic provided Ukraine with weapons worth 1.8 billion dollars]. *www.dw.com*. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/za-rik-cehia-nadala-ukraini-zbroi-na-18-milarda-dolariv/a-64792239> [in Ukrainian].
9. Vanessa Gera. Slovakia approves a new package of military aid to Ukraine // Ukrainian world congress, 2-4 [in English].
10. Prem'yer Orban poyasnyv, yak stavyt'sya do Ukrayiny. [Prime Minister Orban explained how he feels about Ukraine]. *www.radiosvoboda.org*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/29630773.html> [in Ukrainian].
11. Zbroya Ukrayiny: yaku viys'kovu tekhniku daye svit i chy stane vona “sribnoyu kuleyu” dlya voroha. NTA [Weapons of Ukraine: what kind of military equipment does the world provide and will it become a “silver bullet” for the enemy. NTA]. *www.nta.ua*. Retrieved from <https://www.nta.ua/zbroya-ukrayiny-yaku-vijskovu-tehniku-daye-svit/> [in Ukrainian].
12. U Pol'shchi nabuv chynnosti spetszakon pro pidtrymku bizhentsiv z Ukrayiny [A special law on the support of refugees from Ukraine entered into force in Poland]. *www.ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3428048-u-polsi-nabuv-cinnosti-speczakon-pro-pidtrimku-bizenciv-z-ukraini.html> [in Ukrainian].
13. Ukrayins'ki bizhentsi v Yevropi. Doslidzhennya povedinky ta nastroyiv ukrayintsiv, shcho vymusheni buly vvyikhaty v Yevropu vnaslidok viyny v Ukrayini [Ukrainian refugees in Europe. A study of the behavior and attitudes of Ukrainians who were forced to leave for Europe as a result of the war in Ukraine]. *4service.group*. Retrieved from <https://4service.group/ukrayins->